

การคุ้มครองสิทธิของคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ศึกษารณิ : การสอบสวนผู้เสียหายและพยานที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา¹

ธีระพงษ์ เขียนพลแสน²

สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนับเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนที่ได้รับการรับรองไว้ตามกฎหมายและตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน โดยรัฐมีพันธกรณีที่จะต้องให้การรับรอง คุ้มครอง รวมถึงให้ความช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกทางอาญาตั้งแต่ขั้นการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจ ขั้นการพิจารณาคดีของศาล และชั้นราชทัณฑ์ แต่อย่างไรก็ดี จากการศึกษาพบว่า ในขั้นการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจในประเทศไทยนั้นยังมีบุคคลบางกลุ่มที่ประสบกับปัญหาอันเนื่องมาจากข้อจำกัดทางสภาพร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยที่รัฐไม่มีการตรากฎหมายหรือกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมตามความต้องการจำเป็นพิเศษ(Special Needs) เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวแต่อย่างใด ทำให้เมื่อพวกเขาเหล่านั้นต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงไม่ได้รับการคุ้มครอง ช่วยเหลือ หรืออำนวยความสะดวกได้อย่างเต็มที่ ซึ่งบุคคลที่ว่านั้นก็คือ กลุ่มคนที่มีความพิการทางสติปัญญานั้นเอง

ความพิการทางสติปัญญา (Intellectual Disability) คือ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมซึ่งเป็นผลมาจากการมีพัฒนาการช้ากว่าปกติ หรือมีระดับเชาวน์ปัญญาที่ต่ำกว่าบุคคลทั่วไปโดยความผิดปกตินี้แสดงออกก่อนมีอายุ 18 ปี³ ซึ่งความพิการทางสติปัญญานั้นไม่ได้เป็นโรคหรือการป่วย แต่เกิดจากการที่สมองไม่ได้พัฒนาอย่างเต็มที่และไม่สามารถรักษาให้หายได้ ทำให้คนพิการทางสติปัญญาที่มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการศึกษา หรือได้รับข้อมูลที่สามรถเข้าใจได้ง่าย ตลอดจนการบำบัดเพื่อพัฒนาศักยภาพให้คนพิการทางสติปัญญาสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง การคุ้มครองสิทธิของคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ศึกษารณิ การสอบสวนผู้เสียหายและพยานที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์จตุพร วงศ์ทองสรรค์ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์วัลลภ เล็งวิทยา และรองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียพล

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนกลาง) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ ประกาศ ณ วันที่ 30 เมษายน 2552, ข้อ 8, ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 126 ตอนพิเศษ 77 ง (29 พฤษภาคม 2552).

สำหรับประเทศไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้มีประกาศกำหนดประเภท ความพิการไว้ทั้งหมดจำนวน 7 ประเภท⁴ และในความพิการทั้ง 7 ประเภทนี้ คนพิการทางสติปัญญานับเป็น กลุ่มบุคคลที่มีความอ่อนแอ (Vulnerable Group) มากที่สุดกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากมีความสามารถในการรับรู้และทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างจำกัดกว่าบุคคลทั่วไป อีกทั้งยังเป็นกลุ่มบุคคลที่มีแนวโน้มจะตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม หรือการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การถูกล่วงละเมิดทางเพศ หรือการถูกลอกหลวงที่เกิดจากบุคคลที่สาม หรือแม้กระทั่งจากบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับคนพิการทางสติปัญญานั้นเอง ประกอบกับเมื่อคนพิการทางสติปัญญา ตกเป็นเหยื่อในการกระทำความผิดอาญาแล้ว คนพิการทางสติปัญญามักจะไม่เข้าใจว่าสิ่งที่ตนถูกกระทำนั้น เป็นความผิด เป็นอาชญากรรม และไม่รู้ถึงวิธีการในการแก้ไขปัญหาหรือวิธีปกป้องตนเอง เนื่องจากการมีระดับ เชาวน์ปัญญาที่ต่ำกว่าบุคคลทั่วไป มิหนำซ้ำกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยเองก็ละเลยโดยมิได้ ให้ความสำคัญกับบุคคลกลุ่มนี้แต่อย่างใด

จากการศึกษา พบว่า มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของของผู้เสียหายและพยานที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา ของประเทศไทยยังมีข้อบกพร่อง ไม่ครอบคลุม และไม่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะตามความต้องการจำเป็นพิเศษ (Special Needs) ของคนพิการทางสติปัญญา ดังต่อไปนี้

1. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 และมาตรา 14 ไม่ครอบคลุมและไม่เหมาะสม กับลักษณะเฉพาะของคนพิการทางสติปัญญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 13 วรรคสาม บัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือได้ยินหรือสื่อความหมายได้ และไม่มีล่ามภาษามือ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดล่ามภาษามือให้หรือจัดให้ถาม ตอบ หรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่นที่เห็นสมควร” มาตรา 13 วรรคสามดังกล่าวเป็นบัญญัติที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายและพยานที่เป็นคนพิการที่ประสบปัญหา ด้านการสื่อสารหรือสื่อความหมายเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการสอบสวนคดีอาญา แต่มาตรา 13 วรรคสามกลับให้ความ คุ้มครองเฉพาะกรณีที่ผู้เสียหายหรือพยานนั้นเป็นคนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายเท่านั้นที่พนักงานสอบสวน จะต้องจัดล่ามภาษามือให้กับบุคคลดังกล่าว มิได้ให้ความคุ้มครองครอบคลุมถึงผู้เสียหายและพยานที่เป็น คนพิการทางสติปัญญาแต่อย่างใด แม้ว่าคนพิการทางสติปัญญาจะเป็นกลุ่มบุคคลที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการสื่อสาร หรือสื่อความหมายเช่นเดียวกันก็ตาม อันเป็นการกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิของคนพิการทางสติปัญญาในกระบวนการ สอบสวนคดีอาญาโดยตรง อีกทั้งยังเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทางสติปัญญาในอีกทางหนึ่งด้วย

⁴ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) ประกาศ ณ วันที่ 26 กรกฎาคม 2555, ข้อ 3, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 129 ตอนพิเศษ 119 ง (26 กรกฎาคม 2555).

ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 วรรคสอง บัญญัติว่า “ในกรณีที่พนักงานสอบสวนหรือศาลเห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ ให้งดการสอบสวนไว้ก่อนมูลฟ้องหรือพิจารณาไว้จนกว่าผู้นั้นหายวิกลจริตหรือสามารถจะต่อสู้คดีได้ และให้มีอำนาจส่งตัวผู้นั้นไปยังโรงพยาบาลโรคจิตหรือมอบให้แก่ผู้อนุบาล ข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้อื่นที่เต็มใจรับไปดูแลรักษาก็ได้ ตามแต่จะเห็นสมควร” มาตรา 14 วรรคสองดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองเฉพาะสิทธิของผู้ต้องหาที่เป็นผู้วิกลจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้เท่านั้น โดยมีได้ให้ความคุ้มครองครอบคลุมถึงสิทธิของผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายซึ่งอยู่ในฐานะผู้กล่าวหาหรือโจทก์ประสบปัญหาในเรื่องความสามารถในการต่อสู้คดีไว้แต่อย่างใด ทั้งที่ความพิการทางสติปัญญาที่อาจเป็นเหตุให้ผู้เสียหายบกพร่องหรือไม่มีความสามารถในการต่อสู้คดีหรือบังคับการให้เป็นไปตามสิทธิต่าง ๆ ของตนได้เช่นเดียวกัน ส่งผลให้ผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาประสบปัญหาไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นสอบสวนได้

2. การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ มิได้บัญญัติให้ความคุ้มครองครอบคลุมถึงคนพิการทางสติปัญญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ เป็นบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายและพยานที่เป็นเด็กที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี เมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการถามปากคำในคดีอาญาของพนักงานสอบสวน เนื่องจากเด็กถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเปราะบาง (Vulnerable Group) เพราะความไร้เดียงสา ขาดประสบการณ์ และไม่สามารถปกป้องสิทธิหรือผลประโยชน์ของตนเองได้ ในขณะเดียวกันก็เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้เสียหายและพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปีนั้นได้รับผลกระทบจากการถามปากคำทั้งทางร่างกายและสภาวะทางจิตใจ เพราะในคดีอาญาการแสวงหาข้อเท็จจริงและการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวน ผู้เสียหายและพยานถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงทำให้ผู้เสียหายและพยานที่เป็นเด็กมีความเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ด้วยเหตุนี้ จึงมีการกำหนดวิธีการถามปากคำไว้เป็นพิเศษ เพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายและพยานที่เป็นเด็กที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ได้รับผลกระทบจากการถามปากคำของพนักงานสอบสวน แต่การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีข้อจำกัดและมีความเปราะบางเช่นเดียวกันกับเด็กที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี นั้น กลับไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ ขั้นตอน และวิธีการสอบสวนไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อให้เหมาะสมกับคนพิการทางสติปัญญาแต่อย่างใด พนักงานสอบสวนสามารถที่จะถามปากคำได้เช่นเดียวกันกับการถามปากคำบุคคลปกติ⁷ ทั้งที่การปฏิบัติในการถามปากคำบางประการมีความแตกต่างกัน

⁷เนติบัณฑิตยสภา, คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2562, ตอนที่ 6(กรุงเทพฯ : บริษัทกรุงสยาม พิมพ์ซึ่งจำกัด, 2562), น.1519. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5922/2562 “ในการสอบสวนผู้เสียหายเป็นผู้บกพร่องทางสติปัญญาพนักงานสอบสวนชอบที่จะใช้วิธีการสอบปากคำได้เช่นเดียวกับการสอบปากคำบุคคลปกติ ส่วนข้อเท็จจริงตามคำให้การของผู้เสียหาย

ระหว่างบุคคลปกติกับคนพิการทางสติปัญญา การถามปากคำคนพิการทางสติปัญญาด้วยวิธีการอย่างเดียวกันกับการถามปากคำบุคคลปกติจึงอาจส่งผลให้คนพิการทางสติปัญญาไม่เข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐานของตน หรือคำถามของพนักงานสอบสวน ตลอดจนคนพิการทางสติปัญญาอาจเกิดภาวะเครียด หรืออาจให้การไม่ตรงกันเมื่อต้องเข้าให้การหลายครั้ง ซึ่งปัญหาเหล่านี้นอกจากจะเป็นการกระทบต่อสิทธิของคนพิการทางสติปัญญาโดยตรงแล้วยังส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือในแง่ของพยานหลักฐานและผลแห่งคดีอีกด้วย

3. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์ขั้นตอนสำหรับการประเมินความสามารถของผู้เสียหายและพยานที่จะให้การต่อผู้คดีหรือให้การเป็นพยาน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายหลักที่บัญญัติขึ้นเพื่อกำหนดวิธีการดำเนินคดีตั้งแต่การจับกุม สอบสวน การพิจารณาคดีในชั้นศาลและการพิพากษาลงโทษ รวมถึงการวางกรอบจำกัดการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลเพื่อให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างเรียบร้อยและเป็นธรรมกับทุกฝ่าย แต่กลับไม่มีบทบัญญัติหรือหลักเกณฑ์ ขั้นตอนสำหรับการประเมินความสามารถของผู้เสียหายหรือพยานที่จะให้การต่อผู้คดีหรือให้การเป็นพยานรวมถึงการจัดสถานที่ที่เหมาะสมหรือจัดหาบุคคลที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่คนพิการทางสติปัญญาเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการสอบสวนไว้แต่อย่างใด ส่งผลให้เมื่อคนพิการทางสติปัญญาเข้าสู่กระบวนการสอบสวนอันเป็นจุดเริ่มต้นในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือการบังคับการให้เป็นไปตามสิทธิต่าง ๆ ที่บุคคลกลุ่มนี้พึงมีพึงได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ไม่สามารถที่จะเข้าถึงและเกิดขึ้นได้จริงในทางปฏิบัติ เพราะเหตุที่มีการสันนิษฐานว่าพวกเขาไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะให้ปากคำต่อพนักงานสอบสวนได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของคนพิการทางสติปัญญาจะต้องได้รับการคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะเพื่อให้คนพิการทางสติปัญญาสามารถเข้าถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของตนได้อย่างแท้จริง โดยการคุ้มครองดังกล่าวไม่ได้หมายความแต่เพียงสิทธิในแง่ของโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาอาญาที่ต้องเท่าเทียมกับบุคคลปกติทั่วไปเท่านั้น หากแต่ยังต้องหมายรวมถึงการจัดกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นต่าง ๆ ที่ต้องเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะความต้องการจำเป็นพิเศษ (Special Needs) ของคนพิการทางสติปัญญาด้วย

จากการศึกษา มาตรการทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นสอบสวนแล้ว ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

ซึ่งไม่มีแพทย์ด้านจิตเวชศาสตร์และนักจิตวิทยาคลินิกและชุมชนเข้าร่วมฟังการสอบสวนจะมีความน่าเชื่อถือและรับฟังได้มากนักน้อยเพียงใด ถือเป็นดุลพินิจของศาลในขั้นตอนการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน”

1. ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 วรรคสาม โดยบัญญัติเพิ่มเติมเพื่อให้ความคุ้มครองครอบคลุมถึงผู้เสียหายและพยานที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาด้วย โดยในการกำหนดมาตรการหรือวิธีการช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายและพยานที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาที่มีปัญหา ด้านการสื่อสารและการสื่อความหมายนี้ มิได้จำกัดเฉพาะแต่การจัดล่ามภาษามือเท่านั้น พนักงานสอบสวน จะต้องคำนึงถึงความต้องการจำเป็นพิเศษ (Special needs) และภาวะความพิการทางสติปัญญาของคนพิการทางสติปัญญาแต่ละบุคคลด้วย เช่น การจัดให้มีบุคคลช่วยเหลือ (Support Person) โดยบุคคลดังกล่าวอาจเป็นบุคคลผู้ที่มีความใกล้ชิดกับคนพิการทางสติปัญญานั้นเอง เช่น ผู้ปกครองดูแล หรือเพื่อนของคนพิการ เป็นต้น หรืออาจเป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐหรือเป็นบุคคลภายนอกที่เป็นอิสระจากหน่วยงานที่รับผิดชอบการสอบสวน คดีอาญา (Independent Third Person) เช่น นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านความพิการทางสติปัญญา หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร เป็นต้น รวมถึงการจัดให้มีรูปแบบหรือวิธีการสื่อสารที่มีความหลากหลาย หรือการใช้การสื่อสารวิธีอื่นนอกเหนือจากการพูด (Augmentative alternative communication) เป็นต้น

ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 นั้นผู้ศึกษาเห็นว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 20 (5) และระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทนายความว่าต่าง แก่ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552 ข้อ 3

โดยแก้ไขเพิ่มเติมให้ผู้ที่มีสิทธิขอรับการช่วยเหลือทางกฎหมายไม่จำกัดเฉพาะแต่คนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 เท่านั้น ในกรณีที่คนพิการนั้นมีความพิการครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ของประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการแล้ว แม้คนพิการรายดังกล่าวจะยังไม่ได้รับการออกบัตรประจำตัวคนพิการก็มีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรบัญญัติให้สิทธิในการได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทนายความว่าต่างแก่ต่างคดีตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 20 (5) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาพึงได้รับ เช่นเดียวกับกับผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการจัดหาทนายความจากรัฐในการต่อสู้คดี และบัญญัติให้สิทธิในการได้รับช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดหาทนายความว่าต่างแก่ต่างคดีนี้เป็นสิทธิที่ผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาไม่อาจสละได้ เว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะได้แต่งตั้งทนายความเพื่อว่าต่าง แก่ต่างคดีให้แก่ตนอยู่แล้ว

2. ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรบัญญัติเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 จัดว่าเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสอบสวนผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นคนพิการทางสติปัญญาไว้เป็นพิเศษ โดยบัญญัติให้พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ในการถามปากคำพนักงานสอบสวนจะต้องแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมกับคนพิการทางสติปัญญา

2. กำหนดให้มีบุคคลภายนอกอื่นที่เป็นอิสระ (Independent Third Persons) จากองค์กรที่รับผิดชอบในการสอบสวนคดีเข้าร่วมในการถามปากคำด้วย โดยมีรูปแบบการทำงานแบบทีมสหวิชาชีพ อันประกอบไปด้วย

2.1 นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ผู้เชี่ยวชาญด้านความพิการทางสติปัญญา หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสาร

2.2 ผู้ดูแลหรือผู้ที่มีความใกล้ชิดกับคนพิการทางสติปัญญา

2.3 พนักงานอัยการ

3. การบันทึกปากคำ นอกจากการบันทึกปากคำเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องบันทึกการถามปากคำโดยใช้เครื่องบันทึกภาพและเสียงซึ่งสามารถนำออกถ่ายถอดได้อย่างต่อเนื่อง (Video Recording) ไว้เป็นพยานหลักฐานด้วย

3. ผู้ศึกษาเห็นว่า ประเทศไทยควรมีการบัญญัติกฎหมาย ซึ่งอาจเป็นการบัญญัติในฐานะกฎหมายลำดับรอง หรือการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นเอกภาพและเหมาะสมกับคนพิการทางสติปัญญาในทุกชั้น โดยกำหนดให้มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของคนพิการทางสติปัญญา

2. ปัญหาของคนพิการทางสติปัญญาเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นต่าง ๆ

3. ขั้นตอนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่

3.1 ประเมินความพิการของผู้เสียหายหรือพยานในโอกาสแรกที่พบ ซึ่งในการประเมินนี้ผู้ประเมินจะต้องระบุด้วยว่าวิธีช่วยเหลือพิเศษแบบใดที่เหมาะสมกับผู้เสียหายหรือพยานรายนั้น และหากผู้เสียหายหรือพยานคิดว่าวิธีการพิเศษใดอาจช่วยในการให้การในฐานะพยานของตนได้ ก็สามารถแจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้

ทั้งนี้ การประเมินความต้องการจำเป็นดังกล่าวเป็นไปเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะทำการสอบสวนในรูปแบบใด และเพื่อประกันว่ามาตรการพิเศษนั้นจะตรงตามความต้องการจำเป็นพิเศษของพยานแต่ละบุคคลเมื่อต้องให้การต่อไป

3.2 หากมีการประเมินแล้วยังข้อสงสัยอยู่ว่า ผู้เสียหายหรือพยานรายนั้นเป็นคนพิการทางสติปัญญาหรือไม่ ให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้แพทย์ทำการตรวจผู้นั้น เสร็จแล้วให้เรียกแพทย์มาให้ถ้อยคำหรือให้การว่าตรวจได้ผลประการใดและวิธีการช่วยเหลือพิเศษแบบใดที่เหมาะสมกับผู้เสียหายหรือพยานรายนั้น

3.3 อธิบายหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้แก่ ผู้เสียหาย พยาน และผู้ดูแลคนพิการนั้นทราบและเข้าใจ

3.4 สรุปลงให้ผู้เสียหาย พยาน และผู้ดูแลคนพิการเข้าใจและทราบว่าตนกำลังอยู่ในขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรม และจะพบกับสถานการณ์อย่างไรต่อไป

4. เทคนิคหรือวิธีการการถามปากคำ และการสืบพยานผู้เสียหายและพยานที่เป็นคนพิการทางสติปัญญา

เอกสารอ้างอิง

ชาติ ชัยเดชสุริยะ. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549).

อานนท์ ศรีบุญโรจน์ และ หทัยกาญจน์ กำเนิดเพชร. “สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้พิการทางสติปัญญา.” วารสารวิทยาลัยราชสุดา ปีที่ 10, ฉบับที่ 13 (มกราคม - ธันวาคม 2557) : น.113-114.

ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ ประกาศ ณ วันที่ 30 เมษายน 2552. ข้อ 8. ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 126 ตอนพิเศษ 77 ง (29 พฤษภาคม 2552).

ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) ประกาศ ณ วันที่ 26 กรกฎาคม 2555. ข้อ 3. ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 129 ตอนพิเศษ 119 ง (26 กรกฎาคม 2555).

เนติบัณฑิตยสภา. คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2562. ตอนที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัทกรุงสยาม พับลิชชิ่ง จำกัด, 2562, น.1519.